

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.7.40>

POZIOMY ZAPEWNIENIA OCHRONY INWESTYCJI NA UKRAINIE

Stanisław Łucenko

student studiów podyplomowych Instytutu Badawczego Prawa Publicznego (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-7893-9268

stanislavlutsenko@ukr.net

Adnotacja. W artykule, na podstawie analizy norm obowiązującego ustawodawstwa, wyróżniono i scharakteryzowano następujące poziomy ochrony inwestycji na Ukrainie: międzynarodowy, krajowy i regionalny (lokalny). Argumentuje się, że poziomy zapewnienia ochrony inwestycji należy scharakteryzować jako poziomy aktywności uprawnionych do tego podmiotów, z których każdy jest określony zakresem ich kompetencji i uprawnień do wspierania uzasadnionych interesów inwestorów. Stwierdzono, że międzynarodowy poziom zapewnienia ochrony inwestycji charakteryzuje się obecnością organów ponadnarodowych, które przyczyniają się do ochrony inwestycji, dotyczy to przede wszystkim inwestycji zagranicznych. Ale wraz z tą ochroną międzynarodową mogą z niej korzystać także inwestorzy krajowi, na przykład za pośrednictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Krajowy poziom ochrony inwestycji ukazuje faktyczne możliwości krajowego systemu prawnego w zakresie wspierania uzasadnionych interesów inwestorów i tworzenia sprzyjającego klimatu inwestycyjnego będącego podstawą dalszego przyciągania inwestycji. Poziom regionalny (lokalny) przejawia się w działaniach lokalnych organów wykonawczych, organów samorządu lokalnego w zakresie dostosowania i odpowiedniego stosowania norm ochrony inwestycji zgodnie z warunkami społecznymi, gospodarczymi, naturalnymi, bezpieczeństwa i innymi tego czy innego regionu.

Słowa kluczowe: poziomy, zabezpieczenie, ochrona, inwestycje, regulacje prawne, organizacje międzynarodowe.

LEVELS OF ENSURING INVESTMENT PROTECTION IN UKRAINE

Stanislav Lutsenko

postgraduate student of the Research Institute of Public Law (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-7893-9268

stanislavlutsenko@ukr.net

Abstract. The article, based on the analysis of the norms of the current legislation, highlights and characterizes the following levels of investment protection in Ukraine: international, national and regional (local). It is argued that the levels of ensuring investment protection should be characterized as levels of activity of entities authorized to do so, each of which is determined by the extent of their competence and powers to support the legitimate interests of investors. It was concluded that the international level of ensuring investment protection is characterized by the presence of supranational bodies that contribute to the protection of investments, primarily this applies to foreign investments. But together with this international protection, domestic investors can also use it, for example, through the European Court of Human Rights. The national level of investment protection reveals the actual capabilities of the domestic legal system to support the legitimate interests of investors and create a favorable investment climate as a basis for further investment attraction. The regional (local) level is manifested in the activities of local executive bodies, local self-government bodies regarding the adaptation and adequate application of investment protection norms in accordance with the social, economic, natural, security and other conditions of one or another region.

Key words: levels, provision, protection, investment, legal regulation, international organizations.

РІВНІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ

Станіслав Луценко

аспірант Науково-дослідного інституту публічного права (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-7893-9268

stanislavlutsenko@ukr.net

Анотація. У статті, спираючись на аналіз норм чинного законодавства, виділено та охарактеризовано наступні рівні забезпечення захисту інвестицій в Україні: міжнародний, національний та регіональний (місцевий). Аргументовано, що рівні забезпечення захисту інвестицій слід охарактеризувати як щаблі діяльності уповноважених на це суб'єктів, кожен з яких обумовлюється ступенем розповсюдженості їх компетенції та повноважень щодо підтримання законних інтересів інвесторів. Зроблено висновок, що міжнародний рівень забезпечення захисту інвестицій характеризується наявністю наддержавних органів, що сприяють захисту інвестицій, насамперед це стосується іноземних інвестицій. Але разом із цим міжнародним захистом можуть користуватися й вітчизняні інвестори, наприклад, через Європейський суд по правам людини. Національний рівень захисту інвестицій розкриває актуальні спроможності вітчизняної правової системи щодо підтримки законних інтересів інвесторів та створення сприятливого інвестиційного клімату, як основи для подальшого залучення інвестицій. Регіональ-

ний (місцевий) рівень проявляється в діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо адаптування та адекватного застосування норм із захисту інвестицій відповідно до соціальних, економічних, природничих, безпекових та інших умов того чи іншого регіону.

Ключові слова: рівні, забезпечення, захист, інвестиції, правове регулювання, міжнародні організації.

Постановка проблеми. Сьогодні Україна знаходиться у надскладній економічній ситуації, яка обумовлена низкою чинників, серед яких, безумовно, ключовим є повномасштабне вторгнення з боку російської федерації. Доходна частина Державного бюджету України не дозволяє забезпечити фінансові потреби держави, а тому сприяти вирішенню проблем в економіці України можна шляхом зростання інвестиційних надходжень. Отже, законодавець повинен забезпечити інвестиційну привабливість України, що дасть змогу вирішити проблеми, які є в економіці України. Одним зі складників інвестиційної привабливості держави є рівень правової захищеності інвестора, який забезпечується законодавством країни реципієнта і міжнародними договорами (Зельдіна, 2018). Забезпечення захисту інвестицій в державі не є однорідним механізмом в складі економічного забезпечення життєдіяльності держави. Саме інвестування відбувається на різних економічних рівнях.

Стан дослідження. Зауважимо, що окремі проблемні питання, пов'язані із забезпеченням захисту інвестицій, у своїх наукових працях розглядали: М.М. Бліхар, Р.П. Бойчук, А.П. Єрмак, А.К. Доброскок, Н.А. Казакова, М.В. Толкачов, О.Г. Хрімлі та багато інших. Втім, незважаючи на суттєвий теоретичний доробок, в науковій літературі фактично недослідженим є питання рівнів захисту інвестицій в державі у сучасних умовах.

Саме тому метою статті є: виокремити рівні забезпечення захисту інвестицій в Україні та надати їм характеристику.

Виклад основного матеріалу. Говорячи про рівні, доцільно звернути увагу на логіко-семантичне трактування цього слова академічним тлумачним словником української мови. Автори словника визначають «рівень» як: умовну горизонтальну лінію або площину, що служить межею висоти, яку має або на якій міститься хто-, що-небудь; ступінь якості, величина і т. ін. досягнути у чому-небудь (Білодід, 1977: 547). Отже, рівні забезпечення захисту інвестицій слід охарактеризувати як щаблі діяльності уповноважених на це суб'єктів, кожен з яких обумовлюється ступенем розповсюдженості їх компетенції та повноважень щодо підтримання законних інтересів інвесторів.

Рівні забезпечення захисту інвестицій не є тотожними самим рівням безпеки інвестицій в державі. Як підкреслює Р.П. Бойчук, для оцінки рівня інвестиційної безпеки необхідно визначити граничні показники, які б відображали дію економічних чинників на інвестиційну безпеку. Для визначення стану інвестиційної безпеки автором пропонується брати за основу наступні індикатори та визначати допустимі порогові значення для них: митне законодавство; систему оподаткування; міграційне законодавство; регулювання торговельної діяльності; адміністративні бар'єри та стан зарегульованості економіки (довгі строки, високі затрати при реалізації інвестиційних проектів, дії органів місцевого самоврядування та місцевих органів державної влади); захист прав власності; рівень корупції, зловживання посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування; випадки дискримінації іноземних інвесторів (в тому числі при розгляді спорів у судах); недосконалість законодавства України в сфері регулювання господарської діяльності; економічні та соціальні умови перебування іноземних громадян на території України; ступінь зносу основних засобів; відношення обсягу інвестицій до вартості основних засобів; відношення обсягу інвестицій в основний капітал до ВВП; відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП; приріст прямих іноземних інвестицій за рік (Бойчук, 2017: 106-107). Названі показники виявляють ефективність заходів із забезпечення захисту інвестицій.

Певний вплив на рівень забезпечення захисту інвестицій має сам різновид інвестування, а також ті негативні фактори захисту, який має забезпечуватися державою. Основною проблемою в міжнародному інвестуванні є забезпечення правового захисту іноземних інвестицій. В Україні існують об'єктивні й суб'єктивні фактори, які негативно впливають на процес іноземного інвестування, а саме: залучення іноземних інвестицій відбувається в умовах економічної кризи. Дехто з інвесторів призупинив діяльність на території України, висловлюючи свою невпевненість у подальшому співробітництві, подаючи запити щодо економічної політики уряду; нестабільне законодавство, відсутність надійних гарантій захисту від його змін для іноземних інвесторів; повільні темпи приватизації. Іноземні інвестори, банки та фінансові організації при вкладанні коштів у інвестиційні проекти віддають перевагу приватним підприємствам; темпи інфляції залишаються на значно вищому рівні, ніж у країнах Західної Європи і США; невисокий рівень розвитку інфраструктури, яка могла б забезпечити швидкий оперативний зв'язок України з іншими країнами, надавати необхідні послуги для оперативного управління діяльністю підприємств з іноземними інвестиціями. До того ж здійснюючи інвестиційну діяльність в іноземній державі, інвестор ризикує тим, що в разі зміни політичної ситуації, в умовах особливого стану його капітали можуть бути піддані певним обмеженням, а то і заходам примусового вилучення з його власності. Іншими словами, існує реальна небезпека, що іноземні інвестиції можуть бути знищені, націоналізовані, реквізовані без виплати своєчасної і повної компенсації відповідно до міжнародно-правових норм (Казакова, Доброскок, 2019: 133). Отже, захист іноземних інвестицій в більшій мірі ніж внутрішньодержавні інвестиції потребує міжнародного захисту.

Одним із суб'єктів такого захисту є Міжнародний арбітражний суд, як незалежний і самостійний орган, що є частиною Міжнародної торгової палати ("ІСС"), найбільша у світі організація бізнесу, зі штаб-квартирою

в Парижі, Франція. Коли сторони домовляються про арбітражне застереження з посиланням на Арбітражні правила ICC, вони також присвоюють певні повноваження щодо прийняття рішень Міжнародному арбітражному суду. Ці повноваження включають, наприклад: повноваження Міжнародного арбітражного суду приймати рішення щодо арбітрів (призначення та заміна арбітрів, вирішення викликів, висунутих проти них); моніторинг арбітражного процесу, щоб переконатися, що він виконується належним чином та з необхідною швидкістю та ефективністю; перевірка та затвердження всіх арбітражних рішень, з метою забезпечення їх якості та придатності; налаштування, управління та, якщо необхідно, коригування зборів та авансування витрат; та нагляд за надзвичайними провадженнями до початку арбітражу (Янкович, 2018).

Міжнародний рівень захисту має особливе значення для захисту інвестицій в сфері інтелектуальної власності. Інтелектуальна власність нерозривно пов'язана із усіма аспектами людського життя: соціально-культурним простором, економічним існуванням і навіть внутрішнім світом окремої особи. Науковий прогрес слугує поштовхом для переходу технології з категорії засобів до категорії інструментів. Інтелектуальна власність є не менш цінним активом, ніж матеріальна власність, і забезпечення її адекватного захисту має вирішальне значення для стимулювання інновацій і розвитку суспільства (Стрельник, Калита, Тарасенко, 2023: 249-250).

Як справедливо підкреслює З. Скалецька, територіальні обмеження авторсько-правового захисту можуть призвести до того, що закон про інтелектуальну власність однієї держави не виключає того факту, що законодавство іншої країни взагалі не передбачає існування такого продукту інтелектуальної діяльності, оскільки він відсутній у списку таких, які ним охороняються. Авторка акцентує увагу на тому, що особливо ускладнює процес міжнародного захисту права інтелектуальної власності тривання в Україні збройного конфлікту, оскільки на наднаціональному рівні цей процес передбачає співпрацю між країнами та зазнає впливу різних об'єктивних і суб'єктивних факторів. Так, через війну в Україні Офіс інтелектуальної власності Європейського Союзу (EUIPO) повністю припинив співпрацю з Роспатентом та Євразійським патентним відомством (ЄАПВ), як і USPTO у США. Останнє зазначило, що заявники, які подають міжнародні заявки згідно з Договором про патентну кооперацію, повинні знати, що вибір Роспатенту в якості Міжнародного пошукового органу або Органу міжнародної попередньої експертизи може завадити успішній обробці міжнародних заявок у зв'язку з можливими проблемами, які виникнуть з перерахуванням комісії через фінансові установи (Скалецька, 2022).

Таким чином, на міжнародному рівні здійснюється забезпечення захисту інвестицій на основі правових принципів, визнаних як Україною, так і всім міжнародним співтовариством, за участі уповноважених на таку діяльність посередників (Міжнародний арбітражний суд, Європейський суд з прав людини та ін.).

Наступний, - національний рівень, проявляється у роботі органів державної влади, які, реалізуючи свої повноваження, створюють сприятливе середовище для інвестиційної активності. Саме від ефективності роботи національного рівня залежить обсяг інвесторів, які захищають свої права на міжнародному рівні. Вагоме значення на цьому рівні мають державні гарантії захисту інвестицій як система правових норм, які спрямовані на захист інвестицій та не стосуються питань фінансово-господарської діяльності учасників інвестиційної діяльності, сплати ними податків, зборів (обов'язкових платежів). Державні гарантії захисту інвестицій не можуть бути скасовані або звужені стосовно інвестицій, здійснених у період дії цих гарантій (Поляк, 2012). До чинників, що забезпечують подолання або зниження ризиків для інвесторів в Україні, належать: 1) рівень розвитку продуктивних сил та стан ринку інвестицій; 2) правове поле держави (законодавча база); 3) політична воля усіх гілок влади; 4) стан фінансово-кредитної системи; 5) статус іноземного інвестора; 6) інвестиційна активність населення (Кабанов, 2008: 108).

У зв'язку з безпрецедентною шкодою інвестиціям, яка нанесена внаслідок російської агресії, постає питання про їх захист та відшкодування заподіяної шкоди. Навіть при позитивному рішенні суду щодо задоволення позовів про відшкодування заподіяної внаслідок вторгнення рф, суттєвою проблемою є наявність достатніх коштів для виконання рішення національного суду, в тому числі і за рахунок вилучених/конфіскованих російських активів в Україні. Теоретично, можливим є шлях виконання національних судових рішень за межами України за рахунок активів рф в інших країнах шляхом запровадження ідеї обмеження суверенного імунітету. А. Кошман підкреслює, що в Україні наразі не існує адміністративної процедури відшкодування збитків, завданих внаслідок військової агресії. Відповідно до міжнародних стандартів, така процедура передбачає механізм (можливо, спеціальну комісію з розгляду масових претензій) для проведення формальної оцінки збитків і забезпечення виконання вимог щодо компенсації з державного бюджету України. Діпоки не існує чіткого юридичного шляху створення відповідного дієвого механізму для реальної компенсації понесених збитків, позасудовий механізм може використовуватись для юридичного фіксування розміру збитків та встановлення факту спричинення їх збройною агресією росії. Надалі така формально юридизована консолідація державою Україною збитків фізичних, юридичних осіб, територіальних громад, державних підприємств та установ може стати процедурною частиною відшкодування збитків міжнародно-правових механізмів (Кошман, 2022: 3-4).

Реформа місцевого самоврядування в Україні, спрямована на раціоналізацію та розширення можливостей місцевого самоврядування шляхом об'єднання численних територіальних громад у більші суб'єкти («об'єднані територіальні громади»), призвела до того, що громади збільшились, кількість їхня зменшилась, а повноваження зросли. Внаслідок цього потреба у публічних інвестиціях на місцевому рівні стала ще більш значною, оскільки місцеві органи влади поширюють свої повноваження на більшу кількість громадян.

Ініціативи «Місцевого економічного розвитку» (МЕР) – інтервенції, здійснені однією чи кількома громадами або меншими містами обласного значення для стимулювання чи підтримки економічної діяльності приватного сектора на своїй/їхній території. Такі інтервенції повинні спрямовуватися безпосередньо на економіку, наприклад, ремонт пустих приміщень для використання підприємствами за ринковою ставкою; ініціативи, впроваджені з інших (наприклад, соціальних) причин, які можуть призвести до позитивних економічних вигод (Хардінг, 2020). Названа ініціатива є одним із прикладів роботи місцевого самоврядування в контексті розвитку та захисту інвестицій як пріоритетних інтересів функціонування територіальних громад.

Захист інвестицій на місцевому рівні являє собою широкий спектр діяльності місцевої державної та самоврядної влади щодо створення сприятливих умов для інвестування саме на рівні окремих територіальних громад та регіонів. А відтак, місцевий рівень захисту інвестицій дозволяє врахувати соціально-економічні, географічні та найактуальніше безпекові особливості відповідного регіону, що має більш ефективно вплинути на реалізації місцевими владними суб'єктами своїх повноважень.

Вагоме значення для захисту інвестицій наразі має віддаленість регіонів від місць активних бойових дій. За ступенем сприятливого стану окремих регіонів держави для інвестицій економіку держави умовно поділяють на три типи:

1. Економіка передової. Присутня у тих містах, де ведуться активні бойові дії. Економіка там буде дедалі «мобілізованою». Військово-цивільні адміністрації будуть розробляти плани, супроводжуватимуть постачання, закупівлі, будуть основним замовником послуг. Тобто, це є плановою економікою воєнного часу.

2. Економіка тих міст, в яких немає бойових дій, проте є ризик наближення російських військ. Безпосередньо, бізнес в цих містах продовжить працювати, однак інвестицій в його розвиток не буде. Влада країни може: дати гарантії і фінансову ліквідність; кредити, які можна не виплачувати, навіть у випадку якщо воєнна ситуація зміниться; гарантувати, що продукти буде куплено, а клієнти заплатять за отримані послуги чи товари; допомагати з критичним постачанням товарів.

3. Економіка міст, які знаходяться далеко від передової. На їх території є багато тимчасово переміщених осіб. Вони створюють тиск на економічну інфраструктуру. Але вони також створюють можливості, а саме додатковий попит на товари і послуги. Такі території є безпечними для інвестицій та розвитку бізнесу. За допомогою державної підтримки мають шанс на зростання. Наявні підприємства мають можливість переїхати на ці території. Підприємці можуть використати додатковий попит від тимчасово переміщених осіб або при потребі економіки воєнного стану створити тут новий бізнес (Могильська, 2022: 195). Таке зонування відбивається й на визначенні кола конкретних заходів місцевої влади для стимулювання та захисту інвестицій, можливого визначення пріоритету інвестування у ту чи іншу сферу економіки залежно від можливостей та потреб регіону.

Висновки. У підсумку представленого наукового дослідження слід узагальнити, що на сьогоднішній день забезпечення захисту інвестицій відбувається на трьох рівнях. Так, міжнародний рівень характеризується наявністю наддержавних органів, що сприяють захисту інвестицій, насамперед це стосується іноземних інвестицій. Але разом із цим міжнародним захистом можуть користуватися й вітчизняні інвестори, наприклад, через Європейський суд по правам людини. Національний рівень захисту інвестицій розкриває актуальні спроможності вітчизняної правової системи щодо підтримки законних інтересів інвесторів та створення сприятливого інвестиційного клімату, як основи для подальшого залучення інвестицій. Регіональний (місцевий) рівень проявляється в діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо адаптування та адекватного застосування норм із захисту інвестицій відповідно до соціальних, економічних, природничих, безпекових та інших умов того чи іншого регіону.

Література:

1. Білодід І.К. Словник української мови / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1977. 927 с.
2. Бойчук Р.П. Захист прав учасників інвестиційних відносин як основна компонента безпеки інвестиційного ринку України. 2017. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Boychuk.pdf>
3. Зельдіна О. Захист прав інвесторів як складник інвестиційної привабливості України. Підприємництво, господарство і право. 2018. №3. С. 51-55.
4. Кабанов В.Г. Державне регулювання інвестиційних процесів у економіці України. Вчені записки. Вип. 10. 2008. С. 107-112.
5. Казакова Н.А., Доброскок А.К. Міжнародні інвестиції України. проблеми та перспективи їх утворення. Вісник ЗНУ імені В.Н. Каразіна. 2019. Вип. 10. С. 132-138.
6. Кошман А. Огляд національних та міжнародних механізмів захисту права власності, порушеного через агресію російської федерації. Національний стандарт. 2022. 29 с.
7. Могильська В.В. Стимулювання бізнесу в період воєнного стану в Україні. Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції „Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах“, 01-02 червня 2022 року. Т.: ФОП Паляниця ВА, 2022. С. 195–197.
8. Поляк О.І. Державні гарантії захисту інвестицій в Україні в умовах членства в СОТ. Інвестиції: практика та досвід. 2012. № 22. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2012/28.pdf
9. Скалецька З. Міжнародний захист права інтелектуальної власності в умовах воєнного стану. Академічні візії. 2022. Вип. 14. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/download/210/184>

10. Стрельник В.В., Калита А.В., Тарасенко А.Ю. Захист права інтелектуальної власності в сучасних умовах. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2023. Вип. 79. Ч. 1. С. 249-253.
11. Хардінг Х. Публічні інвестиційні потреби на місцевому рівні в Україні. 2020. URL: <https://decentralization.ua/news/13743>
12. Янкович Н. Міжнародний арбітражний суд. 2018. URL: <https://www.international-arbitration-attorney.com/uk/international-court-of-arbitration/>

References:

1. Bilodid, I.K. (1977). Slovník ukrajinštiny [Dictionary of the Ukrainian language] / AN Ukrainštiny RSR, In-t movoznav. im. O.O. Potebni. Kyiv : Nauk. dumka, 927 p. [in Ukrainian].
2. Boichuk, R.P. (2017). Zakhyst prav uchastnykiv investytsiinykh vidnosyn yak osnovna komponenta bezpeky investytsiinoho rynku Ukrainy [Protection of the rights of participants in investment relations as the main component of the security of the investment market of Ukraine]. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Boychuk.pdf> [in Ukrainian].
3. Zeldina, O. (2018). Zakhyst prav investoriv yak skladnyk investytsiinoi pryvablyvosti Ukrainy [Protection of investors' rights as a component of Ukraine's investment attractiveness]. Pidpryemnytstvo, hospodarstvo i pravo. №3. pp. 51-55. [in Ukrainian].
4. Kabanov, V.H. (2008). Derzhavne rehuliuвання investytsiinykh protsesiv u ekonomitsi Ukrainy [State regulation of investment processes in the economy of Ukraine]. Vcheni zapysky. Vyp. 10. pp. 107-112. [in Ukrainian].
5. Kazakova, N.A., Dobroskok, A.K. (2019). Mizhnarodni investytsii Ukrainy. problemy ta perspektyvy yikh utvorennia [International investments of Ukraine. problems and prospects of their formation]. Visnyk ZNU imeni V.N. Karazina. Vyp. 10. pp. 132-138. [in Ukrainian].
6. Koshman, A. (2022). Ohliad natsionalnykh ta mizhnarodnykh mekhanizmiv zakhystu prava vlasnosti, porushenoho cherez ahresiiu rosiiskoi federatsii [Overview of national and international mechanisms for the protection of property rights violated by the aggression of the Russian Federation]. Natsionalnyi standart. 29 p. [in Ukrainian].
7. Mohylska, V.V. (2022). Stymuliuvannya biznesu v period voiennoho stanu v Ukraini [Stimulating business during the period of martial law in Ukraine]. Materialy VIII Mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii „Formuvannya mekhanizmu zmitsnennia konkurentnykh pozytsii natsionalnykh ekonomichnykh system u hlobalnomu, rehionalnomu ta lokalnomu vymirakh“, 01-02 chervnia 2022 roku. T.: FOP Palianytsia VA, pp. 195–197. [in Ukrainian].
8. Poliak, O.I. (2012). Derzhavni harantii zakhystu investytsii v Ukraini v umovakh chlenstva v SOT [State guarantees of investment protection in Ukraine under the conditions of membership in the WTO]. Investytsii: praktyka ta dosvid. № 22. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2012/28.pdf [in Ukrainian].
9. Skaletska, Z. (2022). Mizhnarodnyi zakhyst prava intelektualnoi vlasnosti v umovakh voiennoho stanu [International protection of intellectual property rights under martial law]. Akademichni vizii. Vyp. 14. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/download/210/184> [in Ukrainian].
10. Strelnyk, V.V., Kalyta, A.V., Tarasenko, A.Iu. (2023). Zakhyst prava intelektualnoi vlasnosti v suchasnykh umovakh [Protection of intellectual property rights in modern conditions]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Vyp. 79. Ch. 1. pp. 249-253. [in Ukrainian].
11. Khardinh, Kh. (2020). Publichni investytsiini potreby na mistsevomu rivni v Ukraini [Public investment needs at the local level in Ukraine]. 2020. URL: <https://decentralization.ua/news/13743> [in Ukrainian].
12. Iankovych, N. (2018). Mizhnarodnyi arbitrazhnyi sud [International Court of Arbitration]. URL: <https://www.international-arbitration-attorney.com/uk/international-court-of-arbitration/> [in Ukrainian].